

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство культуры Республики Тыва

ГБНОУ РТ «РШИИ им. Р.Д. Кенденбия»

РАССМОТРЕНО

На заседании МО ГЦ

Чигден Н.Д.

Протокол №1

От «30» августа 2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Заместителем директора по УВР

Монгуш Р.И.

от «2» сентября 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директором школы

Дамраа Н.Ю.

Приказ № 1

от «2» сентября 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная (тувинская) литература»

для обучающихся 9 класса

Учитель: Тадар-оол Саяна Кулаковна

Кызыл 2024

Тайылбыр бижик

Тыва чогаал

9 класс

Неделяда 2 шак

Тыва аас чогаалы болгаш литература – Тыва Республиканың школаларында кол эртемнерниң бирээзи. Ук эртемнерни өөредириниң кол сорулгазы – аас чогаалы тыва чоннуң ада-өгбелериниң чүс-чүс чылдарда чогаадып, сайзырадып келген сөстүң уран чүүлү деп билиндирбишаан, чогаалды амыдырал-биле холбап, ханы сайгарып билир; бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, тыва болгаш хөй националдыг Россия чоннарының культуразын, ооң байлаан, найыралын үнелеп билир; чараш мөзү-бүдүштүг, бодунуңүзел-бодалын, хамааты туружун камгалап шыдаар хамааты кижини хевирлээри.

Чечен чогаал-биле харылзаа угаап-боданырының арга-шинээн сайзырадыр, чогаалчының делегейи-биле, ооң чогаал бижиир аян-хөөнү-биле чоок таныжары болур. Чоннуң амыдыралчы байлак дуржулгазындан укталган аас чогаалы, орус болгаш делегейниң классиктиг литературазы, тыва чоннуң эрте-бурунгудан бээр онзагай культуразы кижиниң мөзүлүг аажы-чаңын үнезин хевирлээр, чогаал делегейи-биле харылзааны быжыг тудар. Ук харылзаалар уругларны орус болгаш делегей литературазының шылгараңгай чогаалдары-биле таныштырарыңга, тыва чогаалды кожа-хелбээ чоннарның чогаалдары-биле деңнеп сайгарарыңга, оларның чоок болгаш ылгалдыг талаларын тодарадып билиринге өөредир.

Эге школага чогаал дугайында өөрөнгөн билиглерин кол ниити школага улам сайзырадып, литература – уран сөстүң байлаа деп билиндирбишаан, литература теориясында уран-чечен аргаларны кол ниити өөредилгеге школаның 5-8 класстарыңга ханы өөренир.

9-ку класска тыва чогаалга ажилчын программа Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызының Национал школа хөгжүдөр институтунуң 2018 чылда үндүргени Тыва аас чогаалы болгаш литература. Ниити өөредилге черлериниң 5-11 класстарыңга чижек программаның сорулгаларыңга болгаш негелделеринге дүүштүр кылган. Өөредилге номунуң автору, ады, үндүргөн чылы: Ю. Ш. Кюнзегеш, М. А. Күжүгет Тыва чогаал, Кызыл. 2007 ч. Программаның ады: Кужугет М.А., Ооржак Л.Х., Чамзырын Е.Т. Тыва аас чогаалы болгаш литература. Ниити өөредилге черлериниң 5-11 класстарыңга чижек программа. НШХИ, Кызыл. 2018ч.

Программаны тургузарыңга үндезин болган нормативтер болгаш эрге-хоойлу баазы:

- 2012 чылдың декабрь 29-та үнген 273-ФЗ дугаарлыг «Россия Федерациясында өөредилге дугайында» Федералдыг хоойлузу (п. 4, 14-кү кезээ);
- 2018 чылдың август 3-те үнген 317-ФЗ дугаарлыг «Россия Федерациясында өөредилге дугайында» Федералдыг хоойлузунда 11 болгаш 14 кезектеринде өскерилгелер дугайында» Федералдыг хоойлу;
- Тыва Республиканың үндезин хоойлузу (Конституция, 5 кезээ)
«Тыва Республикада дылдар дугайында» хоойлу (декабрь 31, 2003 ч., № 462 ДХ-I, өскерилгелерлиг: апрель 12, 2019 ч.).

9-ку класска төрөөн чогаал эртемин өөредириниң сорулгазы:

1. Уругларның хар-назының аайы-биле дүүштүр тургускан чогаалдарны болгаш чогаал теориязын ханы өөредип, билиндирери.

Сорулганы чедип алырда шиитпирлээр айтырыглар:

1.Өөредиглиг:

-чогаал сөзүглелиниң тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының онзагай талаларын, идея- тематиктиг утказын, композициязын ханы сайгартып;

-чогаалдың теориязының эге билиглеринге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн чыып;

-чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүн өске хевирлери-биле деңнеп, орус болгаш өске-даа чоннарның литературазында тыва чогаалдарның идея-тематиказы-биле хөөннөш уткалыг чогаалдарны деңнеп;

-чогаал сайгарарыңга ажыглаар янзы-бүрү медээ-сүмелерни (Интернет четкизи, словарьлар, библиографтыг справочниктер, энциклопедиялар) ажыглап сайгарарын өөредир.

2.Сайзырадыр:

-уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медреселдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга- шинээн;

-аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

3.Кижизидилгелиг:

-сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;

-кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;

-хамааты бот-медерели бедик; ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир;

-номчулгага сонuurгалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалында камгалап билир кижини кижизидер.

9-ку класска төрөөн чогаал эртемни шингээткениниң түңнелдери

Бот-тускайлаң түңнелдер

–Чогаал эртеми тыва, орус болгаш делегей чоннарының культурлуг өнчүзүнүң чарылбас кезээ дээрзин медереп, ук эртемни өөренири чугула дээрзин билири;

–бодун долгандыр туар ниитилелге шын алдынары;

–өг-бүлезинге, ада-чуртунга ынак, оларның мурнунга харысалгалыг болурун медереп, бот-хуузунуң хамааты туружун тудуп билири;

–аажы-чаңын, амыдыралчы дуржулгазын бот-тускайлаң шын тодарадып, углап, сайзырадып билири;

–харылзажылга үезинде үзел-бодалын тодаргай, шын илередиң, өскелерни дыннап, оларның бодалдары-биле каттыжып азы каттышпайн тура, ниитиниң корум-чурумунга дүүштүр бодун алдынып билири;

–келир үеде амыдыралчы планнарын тургузуп, ону боттандыраынче угланган сорулгаларны тургузуп билири;

–өөренириниң чугулазын база чаа билиглер шингээдирин медерелдии-биле угаап билип турары;

–төрөөн дылынга болгаш чогаалга ынак, аңаа хүндүткелдиг, хумагалыг болуру;

–төрөөн чогаал эртемниге танышкан чогаалдарын сайгарар таварылгада, шингээткен билиглеринге даянып база дылдың чурумалдыг

аргаларын ажыглап, сөс домааның чедингир, чараш болурун чедип алыры;

–бодун долгандыр чараш чүүлдү эскерип билири, сагыш-сеткилиниң байлак чорууру, үлегерлиг аажы-чаңныг болурунга белени;

–тыва, орус болгаш өске-даа чоннарның янзы-бүрү темаларга бижиттинген чогаалдарын номчуурунга бедик сонургалды;

–өске чоннарның культуразынга хүндүткелдиг болуру;

–өөредилге-шинчилел ажылдарында база харылзажылганың янзы-бүрү ажыл- чорудулгазын күүседиринге чугула медээлерни (словарь, энциклопедия, Интернет болгаш о.ө.) тып, шилип, ажыглап билири;

–сагыш-хөңнү байлак, кээргээчел, энерелдиг сеткилдиг аажы-чаңныг болуру, чараш мөзү- шынарга бодун белеткээри.

Метапредметтиг түңнелдер

Өөреникчилерге чогаал эртемин өске эртемнерниң теория-практиктиг билиглери-биле холбап өөредири, коммуникативтиг(харылзаа тудуп, чугаалажып билиринин), регулятивтиг (бот-угланышкынныг), чаа билиглери угаап шиңгээткениниң түңнелдери.

Өөредилгениң угаап шиңгээдир бүгү талалыг кылдыныгларының түңнелдери:

–сөзүглелде медээлерниң хевирлерин тодарадып билир, кол теманы, ооң иштинде кирген бичии темаларны шын билип турары;

–чогаалдың аймаан, жанрын тодарадып билири;

–номчулганың янзы-бүрү: өөредиглиг, көргүзүглүг, таныжылгалыг хевирлерин ажыглап билири;

–янзы-бүрү хевирлерде бердинген сөзүглелдерден (чүгле сөзүглел, иллюстрациялыг сөзүглел, таблица, схема кирген сөзүглелдер) кол болгаш ийи чергениң медээлерин ылгап билири;

–дыңнап бижиир сөзүглелдер-биле ажылдап билири (кыска, шилилгелиг, долу дээш о.ө.);

–бердинген медээни (сөзүглелди) бир хевирден өске хевирже өскерттип, эдип-чазап, чаартып (план, таблица, схема тургузуп) билири;

–номчаан, өөрөнгөн медээни (сөзүглелди) тодаргай, кызыра, шилилгелиг, чогаадыкчы чугаалап билири;

–справочниктер, словарьлар, энциклопедиялар, өөредилге-шинчилел ажылдары, электроннуг номнар-биле ажылдап билири;

–анализ (өөренип турар чүүлүн сайгарары) болгаш синтез (өөренип турар чүүлүн херек кырында түңнээри) харылзаазын чүүлдештирип билири;

–чылдагаан болгаш түңнел харылзааларны тодарадып билири;

–сайгарылгалыг, даап бодаашкынныг чугааны чорудуп билири.

Предметтиг түңнелдер

–Чогаал эртемин өөренириниң онзагайын, чугулазын медеделдиг билип ап чорууру;

–чогаал эртеми чечен сөстүң уран-чечени болгаш чаражы, культурлуг аажы-чаң болгаш мөзү-шынарның көргүзүкчүзү боорун эки билири;

–чечен чогаал уран чүүлдүң тускай хевири бооп чоруурун болгаш уран чүүлдүң шупту хевирлери сырый харылзаалыг дээрзин билири;

–улустуң аас чогаалының аңгы-аңгы хевирлерин тодарадып база оларны авторлуг чогаалдардан ылгап билири;

–улустуң аас чогаалының хевирлери – үлегер домак болгаш чечен сөстөрни ылгап билири;

–кыска тоолдарны боду чогаадып шыдаары;

–эпиктиг чогаалдарда кол болуушкуннарны тодарадып, оларның аразында харылзааларын, чөрүлдээлерниң чылдагааннарын тодарадыры;

–алгыш-йөрээлдерни аас болгаш бижимел чугаага ажыглап билири;

–маадырлыг тоолдарның уран-чечениниң онзагайын тодарадып, тайылбырлап билири;

–тыва литератураның төөгүзүнүң, сайзырап келгениниң үе-чадаларын билири;

–чогаалдың идея-тематиктиг утказын бижиттинген үези-биле холбап, ниитилел амыдыралы болгаш культураның хөгжүлдезин чечен чогаал-биле чергелештир сайгарып билири;

–чечен чогаал сайгарылгазын литература-теориялыг билигге (тема, идея, сюжет, композиция, чогаал аймактарының жанр-хевирлери, ылгавырлыг талалары, дылдың уран чурумалдыг аргалары) даянып, ханы сайгарып билири, чогаалда көдүрген проблеманы тодарадып

билири;

–документалдыг чогаалдарның онзагай талаларын барымдаалап, долу сайгарылгазын кылып билири;

–чогаал сайгарылгазының бүгү аргаларын (бижиттинген төөгүлүг байдалдары, тургузуунуң онзагайы, дылының уран-чечени, тема, идеязы, уран чүүлдүң өске хевирлери-биле холбаалы, чогаалда чечен үе, чечен девискээр дээш о.ө. талаларын) эки билири;

–чогаал сөзүглелиниң планын, тезизин тургузуп билири, план езугаар аас-биле азы бижимел-биле кыска утказын тургузуп билири;

–литературлуг терминнерни, чогаалдан үзүндүлерни, цитаталарны чогумчалыг ажыглап билири;

–чогаал сайгарылгазының азы харылзаалыг чугаа үезинде бодалдарын шын, тода илередип, монолог, диалог чугаа тургузуп азы ниити чугаага киржип билири;

–чогаалдарга хамаарыштыр литература-сайгарылгалыг ажылдарны шингээдип, оларны аас-биле харыыларга азы бижимел ажылдарга ажыглап билири;

–чогаалда көдүртүнген чидиг айтырыгларга азы бердинген темага дүүштүр бижимел чогаадыкчы ажылдарны (эдертиг, чогаадыг, эде тургузары, удур чогаадыры дээш о.ө.) шынарлыг (класска азы бажыңга) кылып билири;

–сюжетти улаштыр чогаадып азы эде тургузар дээн чижектиг ажылдарга чогаадыкчы арга-шинээн көргүзүп шыдаары;

–каталог-биле ажылдап, солун-сеткүүл, телевидение, Интернет четкизинден медээлерни ажыглап билири.

–тыва, орус база эвээш санныг чоннарның, делегей литературазындан чогаалдарны назы- харыңга, сонургалдарыңга дүүштүр сеткил хайнышкынныг хүлээп, сайгарылгалыг номчуп билири, делегей амыдыралынче делгем көрүштүг чогаадыкчы номчукчу болуру.

**ТЕМАЛЫГ ПЛАННААШКЫН/КИЧЭЭЛ ПЛАННАШКЫНЫ
ТЫВА ЧОГААЛ 9 класс (68 шак)**

№	Темалары	Шак саны	Хыналда ажылдар	Практиктиг ажылдар	Ай-хүнү	Ай-хүнү	Өөреникчилерниң кылыр ажыл-чорудулгазының кол хевирлериниң чижек тайылбыры	Электроннуг курлавыры	Хыналданың хевирлери (виды, формы контроля)
1	Чечен чогаалдың сайзыралының оруу	1					<p>Тыва литератураның тыптып, сайзырап келген оруун шингээдири. Баштайгы тыва чогаалдар, оларның бижиттинген онзагайларын билири. Ниити медээден чугула бодалдарны ылгап, демдегледип билири. Башкызы, эш-өөрү-биле аас чугаага киржип, айтырыгларга тода харыылап билири. Литератураның сорулгазын билер, тыва литератураның үндезилекчилериниң чечен чогаалдың сайзыраарына салдарлыын билири. Литературлуг терминнер: литературлуг маадыр, омур-хевир, тема, идея болгаш чечен чогаалда көдүртүнген чидиг айтырыглар, тыва литератураның сайзырап келген оруктары дээш о.ө. билиишкinnerниң ужур-утказын билер</p>		
Мөңгө даштың сырыны									
2	Бурунгу бижимел тураскаалдар. «Күлтегин» (Культегинге тураскааткан биче бижик	2					Орхон-енисей бижиктери төөгү, дыл база чогаал сайзыралының чажыттарын шыгжаан делегей чергелиг үнелиг чүүл дээрзин медереп билири. Бурунгу бижимел тураскаалдар, «Күлтегин» деп чогаалда девискээр, омур-хевирлер дугайында сайгарып билири. Тоожуушкун кезектерин тодарадып билер.		
3	«Күлтегин» деп чогаалда төрөөн						Көжээде бижимелдерни сайгарып өөренириниң эге билиглерин шингээдири.		

	черинге ынакшылды, шынчы чорукту көргүскени					Эртебурунгу бижиктерде чечен үе, чечен девискээр онзагайларын тывары		
4	«Означенное суурдан тывылган тураскаалда» Күш-күл-тутуктүң маадырлыг мөзүлериңилерээни.	1				Чечен чогаалды сеткил-хайнышкынның хүлээп, аянынг номчулганың негелделерин сагып номчууру. Чогаалдың бижиттинген аянының онзагайын, идеялиг утказын сайгарып билири. Чогаалдың очулгазында дылдың чурумалдыг аргаларын тодарадып билири. Сайгарылгалыг чүүлдер-биле ажылдап билир		
5	Ю.Ш.Кюнзегештиң «Көк-Эл» деп балладазының темазы.	1				Баллада жанрының композициязының онзагайын тодарадып билири. Тема, идея болгаш сюжеттиң онзагайын, дылдың чурумалдыг аргаларының ажыглалын илередип билири. Чогаалга план тургузуп, эдерти чугаалаары. Көк-Элдиң оворунун символиктиг оворхевирин тургузары. Бижимел ажылдарның янзы-бүрү хевирлерин күүседир. Тыва улустун эжелелге удур, хамаарышпас чорук дээш канчаар демисежип чораанын;		
6	Ю.Ш.Кюнзегештиң «Багырның хылыжы» деп балладазының аянынг номчулгасы					Чогаалдың тема, идеязын то-дарадыр үндезинни илередип билири. Дылдың чурумалдыг аргаларының ажыглалын илередири. Детальдың символиктиг утка илередип турарын тодарадыры. Немелде материалдар-биле ажылдап билир		
7	Ю.Ш.Кюнзегештиң «Багырның хылыжы» деп балладазында бурунгу өгбелерниң чөптүг демисели.	2				Археологтуг казымалдарның чогаалдың төрүттүнеринге уjur-дузазын, демиселдерниң чылдагаанын, мези-хылыштың символиктиг утказын;		
8	А.А.Даржайның «Бурунгуңуң изи-	1				Чогаалдың тема, идеязын тодарадып билири. Чогаалдың адының символиктиг утказын		

	биле» деп шүлүглелинде лириктиг маадырның төөгүге хамаарылгазы.						тодарадыры. Авторнун туружун тодарадыры. Чогаалдың идеялиг утказын шиңгээди алырынга үлегер домактарның, чечен сөстөрнүн салдарын билири. Бот хуузунун бодалдарын аас, бижимел логиктиг шын илередир Чогаалдың бижиттингенинүн үндезин дөстөрин; лириктиг маадырның төөгүге хамаарылгазын канчаар көргүскенин, кандыг уран аргаларны ажыглаанын;		
9	Иргит И. Б. «Көжээ дажы» деп шүлүктүн идеялиг ужур-утказы.	1					Шүлүктүн идеялиг ужур-утказын, хамааты пафосту тодарадыры. Мөзү-шынар айтырыының философчу утказын тайылбырлаары. Чагыг мотивин илереткенинүн онзагайын, чогаалдың дылының онзагайын тодарадып, ужур-утказын сайгарып шыдаары. Авторнун туружун лириктиг маадырның оурунга даянып илередир. Чогаалдың тема, идеязын үе, девискээр, шимчээшкин дузазы-биле тодарадыры. «Шүлүк-боданыышкын» деп терминни чогаал сөзүглелинге даянып тодарадыры. Тоожукчу маадырның оурун, аажы-чаңын тайылбыр номчулгага илередип билири. Бодунун бодалын сөзүглелдерге даянып, аас болгаш бижимел илередир		
10	ч/с. Чогаадыг угаап боданыышкын. Мөңгө даштың чажыттарын билип алдым.	1					Үстүндө өөрөнгөн чогаалдарының утказын, амыдыралга ужур-дузазын;		
Таңды, Саян ийи сынның аразынга									
11	С.К.Токаның «Каргыга чорааным» деп очеригиниң	3					Тыва литературада очерк жанрын сайзырадырынга чогаалчының салдарын тодарадып билири. Чогаалдың кол болгаш		

	номчулгазы					иштики темаларын тодарадып билири. Тоожукчу маадырның омур-хевиринге үнелел бээри, тодаргай үени чогаалда чураанының онзагайын илередири. Дылдың чурумалдыг аргаларының онзагайын тодарадыры. Бижимел ажилдарны күүседип билири.		
12	С.К.Токаның «Каргыга чорааным» деп очеригинде арат чоннуң мурнунда тургустунган чугула айтырыглар.					Чогаалчының очерк жанрын сайзырадырынга киирген үлүг-хуузун; тус очерктиң тыва чечен чугааның төрүттүнеринге киирген салдарын; чаа амыдыралды суртаалдаан болуушкуннарны көргүскенин; арат чоннуң мурнунда кандыг чугула айтырыглар тургустунганын; Пейзаж, портрет чурумалдарын канчаар ажыглаанын тайылбырлар билир.		
13	ч\т. Очерк дугайында билиг					Тыва литературада очерк жанрының сайзыралының төөгүзүн билири. Очерктиң хевирлерин тодарадып шыдаары		
14	С.А.Сарыг-оолдуң «Саны-Мөге» деп шүлүглелинде шаандагы үе. («Човалаңның дөвүнчүү»)	4				Тема, идеязын тодарадыры. Чогаал болгаш Тыва төөгүзүнүң харылзаалыын тодарадып билири. Авторнуң чогаалды бижээниниң аянын, дылдың чурумалдыг онзагайын илередири. Чогаалда чечен девискээр, чечен үени бадыткалдыг илередири. Шүлүглелдин маадырларының омур-хевиринге үнелелди бээри, прототип деп билиишкинге дүүштүр чергелештир сайгарып билири. Эгелерге план тургузары. Тыва литературада шүлүглелдин онзагай салдарлыын илередири. Бижимел ажилдарның янзы-бүрү хевирлерин күүседир. Аянныг номчулганың күүселдез Шүлүглелдин бирги кезээнде шаандагы		

						Тывага Саны-Мөгениң амыдыралы кандыг турганын; эгени чүге «Човалаңның дөвүнчүү» деп адаанын билир.Тыва чоннуң эрткен оруун, Саны-Мөгениң портредин дамчыдып шыдаар.		
15	Шүлүглелдин «Чолдуң бедик чадазы» деп кезээнде чаагай амыдыралды көргүскени чүг Шулуглел дугайында билиг.					Саны-Мөгениң амыдыралында кандыг өскерилгелер болганын; эгени чүге «Чолдуң бедик чадазы» деп адаанын билир. Саны-Мөгениң прототивиниң дугайында делгередиде тайылбырлап, ажыглаан уран аргаларны тодарадып билир. Тыва литературада шүлүглелдин онзагай салдарлыгын илередири. Бижимел ажылдарның янзы-бүрү хевирлерин күүседир.		
16	С.А.Сарыг-оолдуң «Саны-Мөге» деп шүлүглелиниң тема, идеязы.					Кол маадырның амыдыралчы туружунуң быжыын; ооң прототивин; шүлүглелдин кижизидикчи уjur-дузазын; Шүлүглелдин тема, идеязын тодарадып; чогаалда чечен үе болгаш девискээрни канчаар көргүскенин тайылбырлап билир.		
17	2 дугаар улдун ч\с. Чогаадыг угаап боданышкын. <i>Аас-кежиктиг амыдыралды кым тургузуп бээрил?</i>					Кандыг амыдыралды аас-кежиктиг дээрин; чаагай амыдыралды тургузуп алырынга чоок кижилериниң салдарын, уjur-дузазын, амыдыралда кижиниң туруштуг болурун; Чогаалдардан чижектерге болгаш амыдыралчы дуржулгазынга даянып, бодалын тода илередип билир.		
18	М.Ы.Идам-Сүрүннүң «Союспаң» деп балладазында кол маадырның овор-хевир.	2				М. Ы. Идам-Сүрүннүң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы-биле таныжылга. Балладаның бижиттинген үезин, аас чогаалы-биле холбаалыгын тодарадып билири. Портрет, пейзажтың тема болгаш идея илередиригге		

						салдарлыын тодарадыры. Лиро-эпиктиг чогаалдарга хамааржыр чогаал жанларын катаптаары, балладаның тургузуунуң, ужур-утказының онзагайын илередири. Литературлуг терминнер болгаш билиишкиннерни билир, сайгарылгага чогумчалыг, билдилиг ажыглап билир Тыва литературада баштайгы балладада чөптүг эвес чоруктарга удур чааскаан туржуп үнген Союспаңның мерген угаанныын, күштүүн, чоргаарын канчаар көргүскенин; аңгы демиселин чураанын билир. Балладаның аас чогаал болгаш амыдыралчы үндезиннерин шинчилеп, өөредиглиг болгаш кижизидикчи ужур-дуказын тодарадып билир.		
19	ч\т. Баллада дугайында билиг.					Жанрның тодарадылгазын, тывылган төөгүзүн, хевир-тургузуун, утка-шынарын, чижектерин; Амгы үеде тыва литературада баллада жанрының сайзырап турарын тайылбырлап, бадыткап билир.		
20	С.Б.Пюрбюнуң «Чечек» деп шүлүглелдин бижиттинген төөгүзү.	5				Шүлүглелдин кириилде кезээниң ужур-утказын тайылбырлап билири. Тема, идеяның болгаш композициязының онзагайын тодарадып билири. «Онегин строфазы» деп билиишкинниң база шүлүглелде чаңчылчаан тыва шүлүк тургузуундан ылгалдыын тодарадыры. Композиция тургузуунда портрет болгаш пейзаж салдарын илередири. Дылдың чурумалдыг онзагайының омур-хевирлер чуруурунга, идеялиг утка илередиринге салдарлыын тодарадыры. Шүлүглелдин тыва литературада туружун тодарадыры. Критиктиг литература-биле		

21	Шүлүглелдин чамдык эгелеринин номчулгалыг сайгарылгазы.					ажылдап билири. Орус болгаш тыва литератураны деңней сайгарып билири		
22	Шүлүглелдин кол-кол маадырларының омур-хевирлери, дылының уран-чечени.					Кол-кол маадырларын, оларның тус-тузунда мөзүлүг, мөзү чок талаларын, болуушкуннарның кайда, кайы үеде болуп турарын; кандыг уран-чечен аргаларны, улустун ырларын, үлегер домактарны, «онегин строфазын» ажыглаанын, пейзаж болгаш портретти чүгө ажыглаанын; Чогаалдың филологтуг сайгарылгазын кылып билир.		
23	ч/с. Чогаадыг угаап боданышкын. <i>Чечек – бодунуң үезиниң төлөптиг маадыры.</i>					1.Шүлүглелдин маадырының онзагай тааларын, бодунуң үезинге төлөптиин, бурунгаар көрүштүүн; 2.Үениң аайы-биле кижини чаа көрүштүг, сорулгаларлыг, быжыг туруштуг болурун тайылбырлап билир.		
24	Шүлүк чогаалының лиро-эпиктиг хевиринин дугайында билиг					Лири-эпиктиг чогаалдар дугайында өөрөнгенин катаптаары. Ук жанрның чогаалдарының онзагайын тодарадыры. Литературлуг терминнер ажыглап, чогаалды сайгарары (литературлуг маадыр, омур-хевир, тема, идея, лири-эпиктиг чогаалдар, баллада, шүлүглел, шүлүктээн роман)		
25	С.Б.Пюрбюнун «Кара-Суг» деп шүлүүнде төрөөн черинге ынакшылын илереткени.	1				С.Б. Пюрбюнун хамааты лирикасын өөренири. Шүлүктун философчу умур-утказын тодарадыры. Бойдус чурумалы болгаш кижинин амыдыралын чергелештир, аразында харылзаалыын тодар-гайлап, сайгарып өөренири. Лириктиг маадырның сагыш-сеткил илерээшкининге даянып, авторнун туружун тодарадып билири. Чогаалда бижик дем-дектеринин идея		

						тодарадырынга салдарын сайгарып билири. Чогаалдың дылының чурумалдыг онзагайын сайгарып билири		
26	С.Б.Пюрбюнуң «Хайыракан» деп шүлүүнде төрөөн черинге ынакшылын илереткени.	1				Авторнуң хамааты лириказының патриотчу хөөннүүн; төрөөн черинге ынакшылын канчаар илереткенин; Ава биле Төрөөн черин чергелештир алгаанын; Шүлүктүң тема, идеязын тодардып, бадыткап, сайгарылгазын кылып шыдаар.		
27	З.А.Намзырайның «Аяк хээлиг Тыва чуртум» деп шүлүүнде төрөөн чурт темазы.	1				З.Намзырайның чогаадыкчы допчу-намдары-биле таныжылга. Чогаалдың адының символиктиг утказын тодарадып билири. Чогаалды сайгарып билири. Бижик демдектериниң идеялиг салдарлыын тодарадыры. Чогаалды аянныг ырлап күүседир Чогаалчының төрөөн чер темазынга бижиттинген шүлүктериниң утка-хөөнүн; ук шүлүкте Тыва черинге бүзүрелин, ооң ыдыктарын мөңгөжиткенин билир. Чогаалдың утка, тургузуг, уран-чечен талазы-биле сайгарылгазын кылып билир.		
28	к\д Туң-оол О. К. «Тоолзуг оранда	1				О. К. Туң-оолдуң чогаадыкчы ажил-херээ-биле таныжылга. Чогаалдың адының идеялиг утказы болгаш тоожукчу маадырның овурун сайгарып билири. Чогаалга хамаарыштыр айтырыглар салып билир		
29	Н.Ш.Кууларның «Аңнаашкын соонда болчаг» деп чугаазында төөгү темазы.	2				Чогаалдың тема, идеязын үе, девискээр байдалдарын тодарадыр.Медерелдиг, аянныг номчууру, дылдың чурумалдыг аргаларын илередири, оларның чогаалга салдарын тодарадып билири. Чечен чугааның сюжеттиг шугумунга план тургузары, кижизидикчи уjur-утказын тодарадыры.		

30	Чечен чугаада Урандай биле Аялзының аразында ынакшылын көргүскени.					<p>Төөгү болгаш күрүне айтыры деп билиишкиннерни бердинген айтырыгларга дүүштүр сайгарары. Төөгүде эрте-бурунгу түрктөр аразында эвилелчи болгаш чөрүлдээлиг хамаарылгаларның үнүп кээр чылдагааннарын өөренир. Урандай болгаш Аялзының омур-хевирлеринге даянып, хүлээлге (күрүне чергелиг) болгаш сагыш-сеткил (амы-хуунуң) чөрүлдээзи деп билиишкиннерни сайгарары. Боттуг чүүлдерниң (детальдар) омур-хевирлер чуруурунга салдарлыын тодарадыр. Чечен чугаада бурунгу түрк аймактар аразында эвилелчи болгаш чөрүлдээлиг харылзааларны чырытканы, күрүне эрге-ажы биле кижиниң хуу амыдыралының аразында чөрүшкектерни; Чогаалдың төөгүге хамаарылгалыын тайылбырлап билер.</p> <p>Чогаалда ынакшыл Урандай биле Аялзының аразында ынакшылын канчаар көргүскенин; чогаалдың өске-даа омур-хевирлерин; Чогаалдың тема, идеязын, уран-чеченин, кижизидикчи ужур-утказын тайылбырлап билер.</p>		
31	В.Ш.Көк-оолдуң чогаадыкчы ажил- чорудулгазы болгаш «Хайыраан бот» деп шиниң тыва литературада туружу.	5				<p>Драматург В. Ш. Көк-оолдуң чогаадыкчы ажил-херээ-биле таныжылга. Тыва литератураның сайзыралының төөгүзүндө шиниң быжыг туружун база тема болгаш идея, сюжет болгаш композициязын тодарадыры. Чөрүлдээниң чидиг талалары болгаш маадырларның омур-хевири, сюжет шугумунда тода илереттингенин өөренири. Чуртталганың үнези, ынакшыл, мөзү-шынар айтырыгларын херек кырында амыдырал-</p>		

						биле холбаштырып сайгарары. Бижимел ажылдарның янзы-бүрү хевирлерин күүседир. Чогаалдың трагедия жанрынга хамаарышкан литературлуг тер-миннер-биле ажылдаары: трагедия, чидиг чөрүлдээ, эрте-бурунгу Греция дээш о.ө. «Хайыраан бот» деп ши дугайында сайгарылгалыг чүүлдер-биле ажылдап билири		
32	Шииде шаандагы Тывага херээжен кижиниң салым-чолун көргүскени.					Караның амыдыралын дамчыштыр шаандагы үени болгаш тыва херээжен улустуң салым-чолун, Караның чырыткылыг күзели болгаш анаа ол үениң езу-чурумунуң удурун канчаар көргүскенин; Тываның шаандагы үезин өске чогаалдарда көргүскени-биле деңнеп, бадыткап шыдаар.		
33	<u>3 дугаар улдун</u> Шииниң кол-кол маадырлары, тема, идеязы.					Караның амыдыралга ынаан, тура-соруктуун, ынакшылга бердингенин, дидимин; ие кижиниң омур-хевирин, шаандагы езу-чурумну көргүзеринге ажыглаан омур-хевирлерниң ужур-дуказын; Чогаалдың дылының улусчузун бадыткап, тема, идеязын тодарадып билир.		
34	ч\с. Чогаадыг угаап боданышкын.					. «В.Ш.Көк-оолдун «Хайыраан бот» деп шиизинде Караның омур-хевири», «В.Ш.Көк-оолдун «Хайыраан бот» деп шиизинде социал чөрүлдээлерни көргүскени» деп темаларның болгаш шииниң ханы утказын, Караның мөзү-бүдүжүн, шиитпирлиин, социал айтырыгларны канчаар көдүргенин; 2.Чогаалга даянып тус айтырыгларны чедимчелиг ажыдып; бижимел чугааның нормаларын күүседип шыдаар		
35	ч\т. Трагедия – ши чогаалының хевирини.					Ши чогаалының трагедия хевириниң тывылганының кыска төөгүзүн,		

36	В. Шекспирниң «Ромео биле Джульетта» деп чогаалының тема болгаш идеязы	1				хөгжүлдезин, чижектерин; Шии чогаалының өске хевирлеринден ылгап билир Чогаалдың тема болгаш идеязын илередири. Шекспирниң чогаалдарының тыва дылда очулгазының дугайында өөренири. Очулга ажылынга дүүштүр ханы билдилик болурун илередири. С. Б. Пюрбюнуң очулгаларының («онегин строфазы») дээштиин тодарадыры		
Дайын дээрге дарызыг чыт								
37	С.Пюрбюнуң «Тулчуушкунче» деп шүлүүнде дайын чылдарында чоннуң патриотчу хөөнү.	1				Шүлүктүң тема болгаш идеязын тодарадыры. Лириктиг маадырның овуру-биле бүгү чоннуң сеткил-хайнышкынныг овуру-хевирин тодарадыры. Амыдыралда боттуг барымдааларга даянып, чогаалда болуушкуннарны болгаш мааадырларның овуру-хевирин чергелештир сайгарары. Лириктиг маадырның, чоннуң овуру-хевириниң патриотчу хөөнүн канчаар көргүскенин; ырының Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында чоннуң хей-аьдын көдүрүп турганын;		
38	С. Б. Пюрбюнуң «Кызыл кош» деп балладазының идея-тематиктиг утказы.	1				Балладаның бижиттинген төөгүзү, тема болгаш идея, тоожукчу маадырның мурнундан хамааты туружу бедик чырыттырган чоннуң ниити овуру-хевирин көргүскенин тодарадыры. Тыва чоннуң Кызыл Армияга дузазын база төөгүлүг үени чураанының онзагайын тодарадып сайгарары. Чогаалдың композициязын илередири. Шээжи-биле аянныг номчулганы күүседир Интернационалчы найыралдың үнезин медегереп, чонунуң төөгүзүн шинчилеп, сонуургап билир.		

39	С.А.Сарыг-оолдун «Белек» деп тоожузунда кол-кол маадырлар.	4				Тыва литератураның төөгүзүндө тоожунуң туружун тодарадыры. Чогаалдың бижиттинген төөгүзү, чоннуң ниити бедик көдүрлүүшкүннүг база байдалдарга дүүштүр овор-хевириң көргүскениниң онзагайын тодарадыры. Дылдың чурумалдыг аргаларын ажыглааны тема, идея, сюжет болгаш композициязын сайгарарыңга дээштиин тайылбырлап билир Илдирмаа болгаш өске-даа маадырларны, оларның ажил-херээн, аразында харылзааларын канчаар чуруп көргүскениң; Чогаалдың утказын дамчыдып шыдаар, Тожу диалектизин чедимчелиг ажыглаанын бадыткап билир.		
40	С.А.Сарыг-оолдун «Белек» деп тоожузунда чечен үе болгаш девискээр.					Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында тыва чоннуң Кызыл Шеригге канчаар материалдыг дузаламчыны чедирип турганың; чоннуң күш-ажылчы маадырлыг чоруктарың көргүскениң; Чогаалдың утказын делгереди дамчыдып, шыдаар; чечен үе болгаш девискээрни тодарадып билир.		
41	Тоожунуң тема, идеязы, уран-чечен дылы.					Тоожунуң дылында аңчы, шахтер ажил-чорудулганы, найыралды чиге илередирде ажыглаан чогаалдың уран-чечен дылының байлаан; Чогаалдың тема, идеязын тодарадып, тоожунуң өөредиглиг болгаш кижизидикчи утка-шынарын үнелеп билир.		
42	Ч.с Чогаадыг							
43	О.К.Саган-оолдун «Арат чоннуң мурнундан» деп очеригинде төөгүлүг чечен үе.	2				Тыва литературада очерк жанрының сайзыраарыңга О.К. Саган-оолдун кириген салдарын тодарадыры. Чогаалдың идеялиг угланыышкынын болгаш темазын илередири. Тоожукчу маадырның оворун		

						тода ажыдып билири. Чогаалда социал-төөгү болгаш мөзү-шынар айтырыгларын көдүргенин бодунуу-биле билип турарын тайылбырлап шыдаары Чогаалдың тыва литературага очерк жанрының быжыгып келгенин бадыткаанын; төөгүлүг үени канчаар көргүскенин; тоожукчу маадырның омур-хевиринин чогаалда туружун болгаш ужур-дузазын; Чогаалдың уран-чеченин бадыткап, чогаалдың тема, идеязын тодарадып; «Тува – фронту!» деп ном-биле шүүштүрүп шинчилеп; ол үеде Кызыл Шеригге материалдыг болгаш моральдыг дузаның ужур-дузазын, тыва чоннуң амыдыралынга салдарын тайылбырлап шыдаар.		
44	ч/с. Чогаадыг угаап боданышкын. Тайбың амыдыралдың үндезиннери.					Ада-чурттуң Улуг дайынының амыдыралга кандыг салдарлыг болганын, амгы үеде делегейде болуп турар дайыннарның чылдагааннарын; тайбың амыдыралды канчаар тургузарын; Чоннар аразынга найыралды суртаалдап, кижилерге хумагалыг бооп шыдаар, ук темага бодалын тода илередир.		
45	Щипачёв С.П. «Тыва өднүктеримге»	1				Тыва литератураның сайзыралынга С. П. Щипачёвтуң кириген үлүүн тодарадыры. Очулгалары-биле таныжары. Совет болгаш тыва чогаалчыларның эп-найыралдыг ажыл-чорудулгазының дугайында шүлүктөрде илереттингенин тодарадып билири. Найырал темазынга бижимел ажылдарны күүседир		
Тос-ла чүзүн малымайн								
46	В.Л.Эренчиннің «Дөнен-Шилгим» деп	1				Көшкүн чоннарның ёзу-чаңчылдарында аътка хамаарылганы илереткенин		

	шүлүүнде тыва кижиниң аътка хамаарылгазын					тодарадыры. Чогаалдың идеялиг угланыышкынын болгаш темазын илередири. Шүлүкчүнүң чогаадыкчы ажил- херээ-биле таныжылга. Чогаалдың дылының чурумалдыг онзагай-ларын илередири Авторнуң чогаадыкчы намдарын; тыва кижиниң аьдынга эстетиктиг хамаарылгазын канчаар көргүскенин; аьттың омур-хевири уран-чечен чураанын; лириктиг маадырның аьдынга хамаарылгазын; Аьтка хамаарыштыр сагыш-сеткилин илереткен тыва шүлүк чогаалында онзагай чогаал дээрзин бадыткап шыдаар.ь		
47	В.Л.Эренчинниң «Кадарчы уруг» деп шүлүү - ынакшыл лириказының эгези.	1				Чогаалдың идея болгаш темазын илередири. Тыва шүлүк чогаалының сайзыралында ынакшыл темазынга бижиттинген баштайгы чогаал-биле таныжары. Чогаалдың идеялиг утказын илередиринге деталь, диалогтарның салдарын сайгарып билир. Ук чогаалдың тыва шүлүк чогаалында ынакшыл лириказының эгезин салганын; кадарчы уругнуң омур-хевири канчаар көргүскенин; Кадарчы уругнуң портредин чуруурунга детальдарны, диалогту чедимчелиг ажыглаанын, чогаалдың уран- чеченин, умур-дузанын тайылбырлап билир.		
48	Е. Т. Танованың «Кара-Бай» деп тоожузундан үзүндүнүң аянныг номчулгазы	4				Чогаадыкчы ажил-херээ-биле таныжылга. Тоожунуң идеялиг углааныышкынын болгаш темазын илередири. Чогаалда чечен үе, чечен болушкунну илередип, үениң идеологтуг угланыышкынын сөзүглел болгаш амыдырал-биле холбап тайылбырлап шыдаары. Кол маадырның омуру болгаш оон		
49	Е. Т. Танованың «Кара-Бай» деп							

	тоожузундан үзүндүлөрдө кол маадырның овуру болгаш ооң прототиви						прототивиниң дугайында сайгарып билири. Чогаалда социал-төөгү, өг-бүлө, хуу амыдырал болгаш ниитилел амыдыралын көдүргөн айтырыгларны бодунуу-биле билгенинге даянып тайылбырлаары. Дылдың чурумалдыг аргаларын ажыглаанының онзагай дээштиин тайылбырлап билири		
50	Е.Т.Танованың «Кара-Бай» деп тоожузунда көдүргөн кол айтырыглар.						Чогаалдың идея-тематиктиг утказын; тоожуда чечен үени канчаар чураанын; кол маадырның омур-хевири, прототивин; Чогаалда өг-бүлө, амы-хуунуң айтырыгларына чергелештир ниитилел айтырыгларын уран-чечен чураанын тайылбырлап билир.		
51	Е.Т.Танованың «Кара-Бай» деп тоожузундан үзүндүлөринде дылдың чурумалдыг аргалары Ч.с Чогаадыг								
52	В.С.Серен-оолдун «Өгже чалалга» деп шүлүүнде өгге ынакшыл, хүндүткелди илереткени. ч\с. Чогаадыг угаап боданышкын. Өг – көшкүн чоннарның чурттаар оран-савазы.	1					Шүлүктүң тема болгаш идеязын тодарадыры. Тыва чоннуң эрте-бурунгудан бээр оран-савазына – өгге хүндүткел ёзузун илереткенин өөренири. «Өг», «октаргай» деп билиишкиннерниң философчу утказын тодарадып билири. Шүлүк чогаалының долу сайгарылгазын күүседир Лириктиг маадырның өгге мөгөйиин; өг болгаш өртемчей деп билиишкиннерниң харылзаазын философчу чураанын; Чогаалдың тема, идеязын, уран-чеченин тодарадып, тургузуунуң онзагайын тайылбырлап билир.		
53	А.А.Даржайның «Онгар» деп	3				Аспас дизе, хая көрүн	Чогаалдың символиктиг адының утказын тодарадып билири. Чогаалда социал-төөгү,		

	тоожузунда репрессия темазын чырытканы.					мөзү-шынар айтырыгларының көдүртүнгенин сөзүглелге даянып тайылбырлаары. Чогаалда «оңгар»		
54	А.А.Даржайның «Оңгар» деп тоожузунда омур-хевирлерни уран-чечен чурааны.					чурумалын маадырның иштики сагыш-сеткил илередириниң чепсээ дээрзин тайылбырлаары. Литературлуг терминнер ажыглап, чогаал сөзүглелинге даянып, «кижи», «өг-бүле» болгаш «ниитилел» деп билиишкиннерни сайгарып, тайылбырлап билири. Тоожуда омур-хевирлерни дамчыштыр репрессия чылдарында чоннуң амыдыралын тода көргүскенин; Боражык деп кымыл, оңгарның омур-хевирин дамчыштыр кол маадырның психологтуг байдалын чедимчелиг чураанын билир. Кол-кол маадырларга хамаарыштыр түңнелдерни кылыр. Тоожунуң идея-тематиктиг утказын; ында репрессия темазын канчаар чырытканын; ниитилел, өг-бүле, кижилерниң хууда харылзааларын чергелештир көргүскенин билир.Чогаалдың кол утказын тодарадып, репрессия чылдарының кижилериниң амы-хууда амыдыралынга арттырган салдарын тайылбырлап билир.		
55	Ч.с Угаап боданышкын					Чечен чугааның тема болгаш идеязын тодарадыры. «Адалар болгаш уруглар» темазын чогаал база херек кырында амыдырал-биле холбап, улуглар болгаш уруглар темазын сайгарып билири. Кыргыз-ава Сериниң ооң оглу Мөңгүн-оолдуң аразында хамаарылгазында чидиг		
56	А.А.Даржайның «Он рубль» деп чечен чугаазында ада-ие болгаш ажы-төл аразында харылзаазын илереткени.	2				айтырыгны көдүргенин, аваның сагыш-сеткилиниң иштики байдалын (психологтуг) монолог дузазы-биле илереткенин сайгарып		
57	А.А.Даржайның «Он рубль» деп чечен чугаазында Дылдың							

	чурумалдыг аргаларын ажыглааны					билири. Детальдарның (боттуг чүүлдернин), албан бижиктериниң идеялиг утка-хөөнүн илередиринге чечен чугааның салдарлыын тодарадып билири. Дылдың чурумалдыг аргаларын ажыглаанының онзагай дээштиин тайылбырлап билири. Серин кадайның болгаш оглу Мөңгүн-оолдуң омур-хевириин дамчыштыр чүнү илереткенин; аваның иштики сагыш-сеткилин, психологтуг байдалын канчаар илереткенин; Чогаалдың идея-тематиктиг утказын; омур-хевирлер чуруурунга ажыглаан уран-чечен детальдарның, албан-херек бижиктериниң кииргениниң ужур-дузанын тайылбырлап билер.		
58	Ф.Ш.Сеглеңмейниң «Тын дээш демисел» деп тоожузунда көдүрген чугула айтырыглар.	3				Ф. Ш. Сеглеңмейниң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын өөренири. Чогаалдың идеялиг утка-хөөнүн болгаш тематиказын илередип билири. Социал-төөгү болгаш чүдүлге айтырыгларын сөзүглелге болгаш херек кырында амыдыралда байдалдарга даянып, тодаргай үелерде идеологтуг угланыышкыннарбиле холбаштыр сайгарып билири. Маадырларга ниити болгаш бот-тускайлаң үнелелди берип билири. Бедик билиг чедип алыр күзелдиг, берге орук эрткен тыва ламаларның болгаш хуурактарның омур-хевириин сайгарып билири. Чогаалдың тургузуунуң, дылының онзагайын тодаргайлап билири. Ук тоожузунда төре херээнге, шажынга, эртем-билигге хамаарыштыр көдүрген чугула айтырыгларны билер. Тоожуда көдүрген айтырыгларның чугулазын		

						медереп, сайгарып билир		
59	Тоожуда Монгуш Буян-Бадыргының овор-хевири.					Чогаалда тыва чоннуң төөгүлүг кижилериниң бирээзи Монгуш Буян-Бадыргы ноянның дугайында бижээнин; Монгуш Буян-Бадыргы дугайында бижээн чогаалдарның болгаш төөгү материалдарының шинчилелдерин кылып, чонунуң төөгүзүн эки билип, түңнелдерни үндүрүп шыдаар.		
60	Ф.Ш.Сеглеңмейниң «Тын дээш демисел» деп тоожузунда эртем-билигже чүткүл дугайында көргүскени.					Тыва хуурактарның, лама башкыларның овор-хевирлеринге даянып, эртем-билигже чүткүлдү, ону чедип алырының белең эвес оруктарын канчаар көргүскенин; Чогаалдың амгы амыдырал-биле харылзаазын тайылбырлап билир. ч/с. Чогаадыг даап бодаашкынны бижиир. Репрессия чылдары турбаан болза... Тывага репрессия чылдарының дугайында чырыткан чогаалдарны, авторларны, ол чылдарның чоннуң амыдыралынга салдарын; Даап бодаашкынныг сайгарылганы кылып билир.		
61	М.К.Өлчей-оолдуң шүлүктеринде философчу көрүш.					Шүлүктүң тема болгаш идеязын тодарадыры. Чогаалдың аас чогаалы-биле холбаазын илередип билири, шүлүк чогаалының үштээн тывызык-шүлүктөр деп хевири-биле ажылдап билири. Шүлүктү сайгарып билири.		
62	М.К.Өлчей-оолдуң шүлүктериниң уран номчулгазы	2				Дылдың чурумалдыг аргаларын ажыглаанының онзагай дээштиин тайылбырлап билири Авторнуң тыва шүлүк чогаалынга киирген үлүг-хуузун; ооң хамааты лириказының күштүг талаларын; «Үш чүве кара», «Үш чүве дошкун», «Үш чүве дудуу» деп		

						шүлүктөрүндө улустуң аас чогаалындан ужукталган философчу уткаларны мерген илереткенин; Шүлүктөрнүң тургузуун, дылының уран-чеченин, тыва улустуң триада тывызыктарының үлегерлерин ажыглаанын бадыткап, кижизидикчи утказын тайылбырлап шыдаар, шээжи-биле аянныг номчуп билир.		
63	Распутин В.Г. «Дириг чорааш черле утпа»	1				Шүлүктүң тема болгаш идеязын тодарадыры. Шериг хүлээлгезиниң дугайында чугаага бодалын илередип, киржиң билир		
64	Э.Б.Мижиттин «Сүбедей» деп шүлүглелиниң аянныг номчулгасы	4				Шүлүглелде тема, идеяны тодаргайлап, чечен үениң онзагайын тайылбырлап билири. Чогаалдың композиция тургузуунда онзагай талаларны: Сүбедейниң кыйгызын, Черниң харызын, Сүбедей болгаш Чиңгис-Хаанның диалогун, хары-кыйгыны база Сүбедейниң ырызын, авторнуң философчу угаап-бодаашкынын илередип билири.		
65	Шүлүглелдин кол-кол маадырлары.					Амгы аныяктарның чонунуң төөгүзүн билип алырынга чогаалдың уjur-дузазын тайылбырлап шыдаар.		
66	Э.Б.Мижиттин «Сүбедей» деп шүлүглелиниң идея-тематиктиг утказы.					Чогаалдың маадырларының тус-тузунда оjur-хевириң канчаар көргүскенин; Сүбедейниң, Чиңгис-Хаанның, Черниң оjur-хевирлерин уран-чечен, чогаадыкчы көргүскенин;		
68	Ч.с. Чогаадыг					Чогаалдың кижизидикчи утка-шынарын тайылбырлап, ханы сайгарылгасын кылып билир.		
68	А.А.Даржайның «Тыва дылым» деп шүлүүндө төрөөн дылынга ханы	1				Чогаалда тема, идеяны тодарадып билири. «Шүлүк-тураскаадыг» деп билиишкинни тайылбырлап билири. Чогаалдың идеялиг угланышыкынын лириктиг маадырның, ооң		

	<p>ынакшылын илереткени.</p> <p>ч\с. Чогаадыг- сагындырыг. Чүс-чүс чылда төөгүн утпа!</p>					<p>хамааты туруштуун сайгарып, илередип билири. «Ыдык», «ат-алдар» болгаш «чоннуң салым-чолу» деп билиишкиннерниң уткахөөнү-биле ажылдап билири. Дылдың чурумалдыг аргаларын ажыглаанының онзагай дээштиин тайылбырлап билири. Чогаалды сеткил-хайныышкынныг, шээжи-биле аянныг номчуур</p> <p>Тураскаадыг шүлүк дугайында; төрөөн дылынга ыдыктыг хамаарылганы, ханы ынакшылын, идегелди, бүзүрелди лириктиг маадырның уран-чечен илереткенин; Төрөөн дылдың кижиниң амыдыралы, төөгүзү-биле сырый харылзаазын угаап, тайылбырлап билир. Ада-өгбезиниң төрөөн дылын, чуртун, эрткен төөгүзүн, чаңчылдарын чүгө утпазын; амгы үеде делегейде янзы-бүрү чоннарның төөгүзүңгө хамаарыштыр болуп турар маргылдаалыг айтырыгларның чүгө үнүп турарын;</p>		
--	---	--	--	--	--	---	--	--